IL-LHUD FL-EVANĠELJU SKONT SAN MATTEW (1)

Rev. Dr Martin Micallef ofm cap

Meta naqraw l-Evanġelju skont San Mattew ma nistgħux ma nduqux mit-toma qawwija Lhudija li joffrilna. Dan jinħass l-aktar fil-frekwenza ta' kwotazzjonijiet mit-Testment il-Qadim li nsibuhom inferrxin man-narrattiva ta' dan l-Evanġelju, xi ħaġa li tindika li l-udjenza li għalih inkiteb dan l-Evanġelju, fil-parti l-kbira tagħha, kienet midħla sewwa tat-Testment

il-Qadim.[1] Min-naħa l-oħra, iżda ma nistgħux ma ninnutawx ukoll li ħafna mill-materjal li jirreferi għal-Lhud f'dan l-Evanġelju hu akkumpanjat min-nota ta' kritika u polemika.[2] Dan wassal lil bosta studjużi sabiex jaslu għal xi konklużjoni ta' x'setgħu kienu l-intenzjonijiet ta' dan l-Evanġelista.

F'din l-ewwel parti ta' żewġ artikli li se nippubblikaw, se nippruvaw naraw kif San Mattew jitkellem fuq il-Lhud fin-narrattiva tiegħu biex imbagħad inkunu nistgħu nisiltu l-konklużjonijiet tagħna.

Komunità Lhudija

Xi wħud mill-istudjużi ta' dan l-Evanġelju huma tal-fehma li l-komunità nisranija li għaliha nkiteb dan l-Evanġelju kienet għadha ma qatgħetx ir-rabtiet kollha mill-kumplament tal-Ġudaiżmu wara s-sena 70 W.K., meta jidher li nkiteb dan l-Evanġelju.[3] Dawn l-istudjużi jqisu l-komunità wara dan l-Evanġelju, bħala grupp jew 'setta' fi ħdan il-Ġudaiżmu, bħalma kienet is-setta tal-Esseni, fejn il-Liġi ta' Mosè kienet tokkupa post ċentrali. Dan jidher tajjeb mix-xhieda tal-Evanġelju stess, speċjalment fid-Diskors tal-Muntanja li jagħti importanza kbira lil-Liġi.[4]

Il-fatt li l-komunità ta' San Mattew kienet għadha parti mill-Ġudaiżmu tal-Ewwel Seklu jidher minn testi bħal Mt 10,5 li jirrifletti missjoni tad-dixxipli marbuta ma' territorju Lhudi: "Lil dawn it-tnax Ġesù bagħathom b'dawn l-ordnijiet: 'Taqbdux triq il-pagani, u tidħlux f'belt is-Samaritani, imma qabel xejn morru fittxu n-ngħaġ il-mitlufa tad-dar ta' Iżrael.'"

Għandna mbagħad 23,2-3 fejn Ġesù jgħid: "Fuq il-katedra ta' Mosè qagħdu l-kittieba u l-Fariżej. Mela kulma jgħidulkom huma agħmluh u ħarsuh, iżda tagħmlux kif jagħmlu huma." Huwa diffiċli tifhem kif Mattew inkluda din is-sentenza fl-Evanġelju tiegħu li kieku l-komunità li għaliha kiteb kienet inqatgħet għal kollox mill-kumplament tal-Ġudaiżmu.

Minkejja l-qawwa ta' argumenti bħal dawn, numru ta' studjużi oħra juruna li l-Evanġelju juri stampa li teħodna fid-direzzjoni opposta, jiġifieri, li l-komunità ta' San Mattew kienet inqatgħet għal kollox mill-kumplament tal-Ġudaiżmu.[5] Hemm ħames punti importanti fin-narrattiva ta' San Mattew li jeħduna f'din id-direzzjoni.

Kittieba u Fariżej

L-ewwel punt li jindika li l-komunità li għaliha kiteb San Mattew kienet inqatgħet mill-kumplament tal-Ġudaiżmu hija l-preżentazzjoni tal-mexxejja reliġjużi Lhud, b'mod partikulari, il-kittieba u l-Fariżej. Dawn kontinwament huma ppreżentati f'mod negattiv f'dan l-Evanġelju.[6] Ma nsibux, per eżempju, f'San Mattew, Fariżej ħbieb ta' Ġesù, li skont Lq 7,36 u 14,1 jistiednu lil Ġesù sabiex jiekol għandhom. Ma nsibu lanqas ir-referenza għall-Fariżej li jwissu lil Ġesù li Erodi ried joqtlu bħalma nsibu f'Lq 13,31. Il-kittieb ippreżentat b'mod pożittiv f'Mk12,28 isir Fariżew ostili li ried iġarrab lil Ġesù f'Mt 22,35.

Quddiem dan kollu, mhijiex sorpriża li lejn tmiem id-Diskors tal-Muntanja, Mattew ifittex li jwessa' d-distanza bejn Ġesù u l-kittieba billi jżid il-kelma 'tagħhom' qabel ir-referenza għall-'kittieba': "għax hu kien jgħallimhom bħal wieħed li għandu s-setgħa, u mhux bħall-kittieba *tagħhom*" (Mt 7,28).[7]

F'Mt 9,18-26, l-Evanġelista Mattew jerġa' jirrevedi l-preżentazzjoni ta' Ġajru kif sabha f'San Mark. Dan tal-aħħar jirreferi għal Ġajru erba' darbiet bħala "kap tas-sinagoga"[8] F'San Mattew, Ġajru jibqa' mpinġi bħala bniedem ta' fidi, imma huwa jitlef ismu u jsir sempliċiment "wieħed mill-kapijiet."[9] Lanqas ma hemm indikazzjoni li dan kellu xi rabta mas-sinagoga kif naqraw f'Marku.

Għandna mbagħad l-episodju tal-fejqan tal-qaddej taċ-Ċenturjun.

Kemm Mattew kif ukoll Luqa jinkludu dan l-episodju,[10] b'danakollu, mhemm l-ebda indikazzjoni f'Mattew tan-nota li jagħtina Luqa, jiġifieri, li dan is-suldat: "jgħożż il-ġens tagħna, u kien hu li bnielna s-sinagoga" (Lk 7,5).

Fil-kuntest tan-narrattiva ta' Mattew, lill-kittieba u lill-Fariżej insibuhom fil-Galilija u f'Ġerusalemm, jiġru wara l-passi ta' Ġesù jippruvaw jaraw kif jaqbduh f'xi nassa.[11] Huma jiskandalizzaw ruħhom bit-tagħlim ta' Ġesù: "Resqu lejh imbagħad id-dixxipli u qalulu: 'Taf li l-Fariżej skandalizzaw ruħhom meta semgħu din il-kelma?'" (15,12). Huma jiġu ppreżentati bħala persuni li jaħsbu ħażin f'Gesù: "Ġesù għaraf x'kienu qegħdin jaħsbu, u qalilhom: 'Imma għaliex qegħdin taħsbu ħażin f'qalbkom? Għax x'inhu l-eħfef, tgħid, 'Dnubietek maħfura', jew tgħid, 'Qum u imxi'?" (9,4-5). Huma jakkużaw lil Ġesù li kien qed jidgħi: "Xi wħud mill-kittteba bdew jgħidu fihom infushom: 'Dan qiegħed jidgħi!'" (9,3). Aktar tard, huma jakkużaw lil Ġesù li kien maħkum mix-xitan: "Dan bis-saħħa tal-Prinċep tax-xjaten qiegħed ikeċċi x-xjaten" (9,34).[12]

Huma jattakkaw lil Ġesù għall-fatt li kien jiekol mal-midinbin: "Meta raw dan il-Fariżej qalu lid-dixipli: 'Għaliex jiekol mal-pubblikani u l-midinbin l-Imgħallem tagħkom" (9,11). Mhux biss, imma huma jippruvaw jaqbdu lil Ġesù fin-nassa b'mistoqsijiet bħal: "Jista' wieħed jitlaq lil martu fuq xi ħaġa, tkun xi tkun?'" (9,3) u "Int x'jidhirlek? Sewwa jew le li wieħed iħallas it-taxxa lil Ċesari?' Imma Ġesù għaraf il-ħażen ta' moħħhom, u qalilhom: 'Għaliex tridu ġġarbuni, ja wċuħ b'oħra?'" (22,17-19). Fl-aħħar imbagħad huma jfittxu li joqtluh: "U l-Fariżej ħarġu u bdew jitftiehmu bejniethom kontra tiegħu, kif se jeqirduh" (12,14).

Gesù, min-naħa tiegħu, iwieġeb għal dawn is-sitwazzjonijiet billi jgħajjar lill-kittieba u l-Fariżej b'titli ħorox. Hu jiddeskrivihom bħala: "uċuħ b'oħra",[13] "mexxejja għomja",[14] "nisel il-lifgħat",[15] filwaqt li jakkużahom li ma jgħixux dak li jipprietkaw,[16] u li "jortbu qatet kbar u tqal u jgħabbuhom fuq spallejn ħaddieħor, waqt li huma stess anqas b'sebagħhom wieħed ma jridu jħarrkuhom" (23,4),

Bħala riżultat għal dan, it-tmexxija tagħhom tissarraf filli huma jagħlqu s-Saltna tas-Smewwiet b'mod, li "la intom ma tidħlu fiha u lanqas tħallu lil ħaddieħor li jkun irid jidħol!" (23,13), u meta jirnexxielhom idawru lil xi ħadd għal magħhom "tagħmluh bniedem ħaqqu l-infern darbtejn aktar minnkom!" (v.15).

L-intensità ta' din il-polemika tidher li tirrifletti s-sitwazzjoni kontemporanja tal-Evanġelista, fejn il-kittieba u l-Fariżej kienu qed iħabbtu l-komunità nisranija li għaliha dan l-Evanġelista kiteb l-Evanġelju.[17]

Is-Sinagoga

L-ostilità kontinwa li dan l-Evanġelista jesprimi lejn il-kittieba u l-Fariżej tinħass ukoll fir-referenzi għas-sinagogi. Dan iġibna għat-tieni punt fejn f'ħames testi, Mattew jirreferi għas-sinagoga bħala 'is-Sinagoga TAGĦHOM": "U dar il-Galilija kollha jgħallem fis-sinagogi *tagħhom* ..." (4,23); "Ġesù dar l-ibliet kollha u l-irħula jgħallem fis-sinagogi, ixandar l-Evanġelju tas-Saltna ..." (9,35); "Telaq minn hemm u baqa' sejjer fis-sinagoga *tagħhom*" (12,9); "U mar lejn pajjiżu. Beda jgħallem lin-nies fis-sinagoga *tagħhom*" (13,54); "Oqogħdu attenti mill-bnedmin! Għax għad jerħukom f'idejn il-qrati, jagħtukom is-swat fis-sinagogi *tagħhom* ..." (10,17).

Bl-eċċezzjoni ta' Mt 4,23 fejn Mattew jidher li kien qed jieħu minn Mk 1,39, dawn ir-referenzi jidhru li huma testi oriġinali ta' dan l-Evanġelista. Bl-inklużjoni tal-kelma 'tagħhom' li takkumpanja l-użu tal-kelma 'sinagoga', jidher mela li fi żmien San Mattew, is-sinagoga ma kinetx aktar il-post fejn jiltaqgħu l-insara li għalihom dan l-Evanġelista kiteb l-Evanġelju. San

Mattew ikompli jiżviluppa din it-tema tad-distanza bejn l-insara u s-sinagoga, permezz ta' tliet testi oħra li fihom is-sinagoga ssir il-post fejn dawk ta' wiċċ b'ieħor kienu jagħmlu spettaklu tal-ipokrisija tagħhom. "Meta tagħmel karità, tmurx iddoqq it-trombi quddiemek, kif jagħmlu dawk ta' wiċċ b'ieħor *fis-sinagogi* u fit-triqat, biex in-nies tfaħħarhom" (6,2); "U meta titolbu, tkunux bħal dawk ta' wiċċ b'ieħor, għax dawk iħobbu joqogħdu jitolbu bilwieqfa *fis-sinagogi* u f'salib it-toroq, biex jidhru quddiem in-nies" (6,5); "Iħobbu l-postijiet ewlenin fl-imwejjed, u s-siġġijiet ta' quddiem fis-sinagogi" (23,6). Dawn it-tliet testi filwaqt li jirriflettu l-atteġġjament tal-Fariżej, iservu wkoll ta' twissija ta' kif m'għandhiex tkun il-ħajja tad-dixxipli ta' Ġesù.

Il-Knisja

F'kuntrast mas-sinagoga, San Mattew jitkellem mill-Knisja – *ekklesia*. Huwa dan l-Evanġelista biss, fil-fatt minn fost l-erbgħa, li fin-narrattiva tiegħu jagħmel użu mill-kelma 'Knisja' li tissemma għall-ewwel darba fl-istqarrija ta' Pietru f'Ċesarija ta' Filippu. Hawnhekk Ġesù jtenni: "Inti Pietru, u fuq din il-blata jiena nibni *l-Knisja* tiegħi" (16,18). Din il-kelma mbagħad insibuha użata darbtejn f'18,15-17 f'kuntest ta' dixxiplina komunitarja: "Jekk ħuk jaqa' f'xi dnub, mur sibu waħdu u widdbu. Jekk jisma' minnek, tkun irbaħt lura lil ħuk. Jekk ma jismax, erġa' mur u ħu miegħek wieħed jew tnejn oħra, biex kulma jingħad jissaħħaħ bil-kelma ta' żewġ xhieda jew tlieta. Jekk imbagħad anqas minnhom ma jkun irid jisma' mur għid lill-*knisja*. U jekk anqas mill-*knisja* ma jkun irid jisma' żommu b'wieħed pagan u pubblikan."

F'dan it-test, li nsibuh biss f'Mattew, jidher ċar li qed niġu trasferiti mid-dinja tal-ministeru ta' Ġesù fil-Galilija

għall-ħajja tal-ewlenin insara li għalihom kien qed jikteb dan l-Evanġelista. Jidher li l-komunità ta' Mattew kienet qed tiżviluppa l-istrutturi tagħha b'mod indipendenti mis-sinagoga, bir-rit tagħha biex wieħed jidħol membru, ċioè, il-magħmudija minflok iċ-ċirkonċiżjoni.[18]

Is-Saltna Tingħata Lil Poplu Ieħor

Ir-raba' argument li nistgħu nġibu li jindikalna li l-komunità ta' Mattew kienet inqatgħet mill-Ġudaiżmu, huwa dak mibni fuq testi li jitkellmu mit-'trasferiment' tas-Saltna tas-Smewwiet għall-poplu l-ġdid li kellu jinkludi fih ukoll lill-Pagani. F'Mt 8,11-12, per eżempju, naqraw li "dawk li twieldu fis-Saltna" se jeħdulhom posthom il-pagani: "Għad jiġu *ħafna mil-lvant u l-punent* u joqogħdu fuq il-mejda ma' Abraham u ma' Iżakk u ma' Ġakobb fis-Saltna tas-Smewwiet, waqt li *dawk li twieldu fis-Saltna* jitkeċċew 'il barra."

Din in-nota ssir espliċita fil-parabbola tal-għalqa u l-bdiewa li tispiċċa bil-mistoqsija ta' Ġesù: "'Issa sid l-għalqa x'jagħmlilhom lil dawk il-bdiewa meta jiġi?" Qalulu: 'Jeqridhom bla ħniena, ta' ħżiena li huma, u l-għalqa *jqabbilha lill-bdiewa oħra li jroddulu l-frott fi żmienu*.'" (21,39-41). Ġesù imbagħad ikompli: "Għalhekk ngħidilkom li s-Saltna ta' Alla tittieħed mingħandkom u tingħata lil ġens li jagħmel frott minnha" (v.43).

Minħabba li din il-parabbola hija indirizzata lill-mexxejja reliġjużi Lhud nistgħu nifhmu li n-nota għall-bdiewa ħżiena li se tittiħdilhom il-għalqa hija referenza għalihom, filwaqt li "il-ġens ġdid" li lilu se tingħata l-għalqa hija referenza għall-Knisja li fi żmien l-Evanġelista kienet magħmula kemm minn Lhud kif ukoll Pagani li laqgħu u emmnu f'Ġesù bħala l-Messija.[19]

Il-Qabar Vojt

L-aħħar argument li jindika li l-Evanġelju skont San Mattew joffri ħjiel li l-komunità li għaliha nkiteb kienet infirdet mill-Ġudaiżmu ta' żmienha hija l-istorja tal-qabar vojt ta' Ġesù. San Mattew huwa l-uniku Evanġelista li jirrapporta li mal-qawmien ta' Ġesù mill-imwiet, dawk li kienu għassa mal-qabar "marru l-belt għand il-qassisin il-kbar u tawhom l-aħbar ta' kulma ġara" (28,11). L-Evanġelista jkompli jgħidilna li dawn il-mexxejja Lhud "ftiehmu bejniethom, u taw lis-suldati kemxa flus ġmielha u qalulhom: 'Għidu hekk, Ġew id-dixxipli tiegħu billejl u serquh waqt li konna reqdin'" (vv 12-13).

Wara dan il-kliem, l-Evanġelista jidħol direttament fl-istorja bħala kummentatur u jikteb: "U din il-biċċa xterdet hekk fost il-Lhud sal-ġurnata tal-lum" (v.15). Il-kliem "sal-ġurnata tal-lum" jeħodna direttament għaż-żmien l-Evanġelista, meta l-komunità tiegħu kienet għadha qed taffaċja l-qlajja' ta' dawk il-mexxejja Lhud li bdew jgħidu li Ġesù mhux veru qam mill-imwiet, imma biss ġie misruq!

Meta nqisu dawn il-ħames argumenti li ppreżentajna, jiġifieri, il-mod kif San Mattew jitkellem fuq il-kittieba u l-Fariżej, is-sinagoga, il-Knisja, it-trasferiment tas-Saltna tas-Smewwiet u l-qabar vojt, faċilment nikkonkludu li t-ton tal-kliem tiegħu fuq il-mexxejja Lhud mhuwiex wieħed sabiħ. Ir-referenzi li tkellimna fuqhom jagħtuna indikazzjoni li l-Knisja li għaliha kien qed jikteb San Mattew kienet inqatgħet mill-istrutturi tal-Ġudaiżmu, u li f'dan il-perjodu, il-mexxejja reliġjużi Lhud kienu għadhom qed iħabbtu lill-insara li għalihom inkiteb dan l-Evanġelju. Dan il-punt inkomplu niżviluppawh fit-tieni parti ta' dan l-artiklu.

Referenzi

1 Dwar da nil-punt, ara, James M. Hamilton Jr, *'The Virgin Will Conceive': Typological Fulfillment in Matthew 1:18-23*, in *Built upon the Rock, Studies in the Gospel of Matthew*, edited by Daniel M. Gurtner and John Nolland, Grand Rapids/MI 2008, 228-247.

2 Għal studju tajjeb fuq noti kritiċi kontra l-Lhud fl-Evanġelju skont

San Mattew, ara, Ulrich Luz, *Anti-Judaism in the Gospel of Matthew as a Historical and Theological Problem: An Outline,* in *Studies in Matthew,* Grand Rapids/MI 2005, 243-261.

3 Għall-pożizzjoni ta' dawn l-istudjużi, ara, Anthony J. Saldarini, *Matthew's Christian-Jewish Community,* Chicago 1994.

4 Fuq l-importanza tal-Liġi fl-Evanġelju skont San Mattew, ara, Ulrich Luz, *The Fulfillment of the Law in Matthew (Matt 5:17-20),* in *Studies in Matthew,* Grand Rapids/MI 2005, 185-218.

5 Fost wieħed mill-aħjar studji li jieħu din il-pożizzjoni, ara, Graham N. Stanton, *A Gospel for a New People, Studies in Matthew,* Edinburgh 1992.

6 Fuq il-preżentazzjoni negattiva tal-mexxejja reliġjużi Lhud fl-Evangelju skont San Mattew, ara, Jack Dean Kingsburg, *Matthew as Story,* Philadelphia [2]1988, 115-127.

7 Ara l-kuntrast bejn din is-silta u Mk 1,22.

8 Ara Mk 5,22.35.36.38.

9 Ara Mt 9,18.23.

10 Ara Mt 8,5-13; Lq 7,1-10.

11 Fuq dan il-punt ara, John Nolland, *The Gospel of Matthew and Anti-Semitism,* in *Built Upon the Rock, Studies in the Gospel of Matthew,* edited by Daniel M. Gurtner and John Nolland, Grand Rapids/MI 2008, 154-169.

12 Ara wkoll Mt 12,24.

13 Ara Mt 15,7; 22.18.

14 Ara Mt 15,14; 23,16.

15 Ara Mt 12,34. Ara wkoll Mt 3,7.

16 Ara Mt 23,3.27-29.

17 Għal studju tajjeb fuq din il-konklużjoni ara, David C. Sim, *The Gospel of Matthew and Christian Judaism, The History and Social Setting of the Matthean Community,* Edinburgh 1988.

18 Ara Mt 28,19. Għal aktar tagħrif fuq l-użu tal-kelma 'knisja' – *ekklesia* – f'San Mattew, f'kuntrast mas-Sinagoga, ara Eduard Schweizer, *Matthew's Church,* in *The Interpretation of Matthew,* edited by Graham N. Stanton, Edinburgh [2]1995, 149-177.

19 Għal din l-interpretazzjoni ara, Rudolf Schnackenburg, *The Gospel of Matthew,* Grand Rapids/MI 2002, 209-212.